

**Ailin
kohtaaminen
— Lena Ylipää
ja Aili Kangas**

13 kesäkuuta—15 syyskuuta 2024

Kin museum för samtidskonst—dáládáidaga dávvirvuorká
nykyaijantaitemyseymmi—Museum of Contemporay Art

Ailin kohtaaminen

— Lena Ylipää ja Aili Kangas

Näyttelyssä *Ailin kohtaaminen—Lena Ylipää ja Aili Kangas* taiteilija Lena Ylipää kohtaa koleekan Aili Kankhaan (1924–2000) ”taitheelisessa juttelussa” sukupolvirajoitten yli sopivasti samala ko Ailin syntymästä oon sata vuotta. Molemat keskittyvä arkielämään Norrbottenissa. Lena Ylipää tarttuu hänen tekningissä kaikenlaishiin; aina sääskivoitheesta huihviin ja niihin yhteiskuntarakenelmiin ja käsitykshiin mikä oon olemassa siitä mikä oon syrjässä. Lena assuu Lainiossa, mihinkä oon siirtynyt jälkhiin opiskeluitten Konstfackissa Tukholmassa ja monen kierunavuen jälkhiin. Mitä se tarkoittaa ette periä mettää ja millä mallin sitä ottaa takasi äidinkielen, hänen kohala meänkielen, oon teemoja joittenko kans oon hommanu. *Elmina, Eugenia ja Brita-Kajsa* oon yhen sortin porträttiä entis-entisestä pohjosen Tornionlaakson vaimoista; mummu Elmina, ämmi Eugenia ja äijin sisko Brita-Kajsa.

Varovaisesti maalattuja stileepeniä hillityissä färissä, joittenko mutiivit oon haettu Tornionlaaksosta ja muista osista Norrbottenia, leimaa taiteilijan Aili Kankhaan maalauksia. Hään kehitti aivan oman taitheelisen kielen jo opiskeluaikana Tukholmassa Konstakademinissa ko maalasi käyttökaluja lapsuuenkoista Kierunassa. Jälkhiin opiskeluitten ”Norrbottenin Morandi” tuli takasi kotikaupunkhiin. Noin 80 Ailin maalauksesta ja tekningistä oon nyt näkösellä yhdessä Lena Ylipään niin uusitten ko entisitten teoksitten kans vuosilta 1998–2024. Teokset temattiseeraava heän yhteisen tornionlaaksolaisen taustan. Kerran nämät kaks oon olleet matkassa samassa ryhmänäyttelyssä, mutta net ei koskhaan kohahneet toisia. Niin pahkakuppia, rasioita, kruukuja, traasumattoja ja puutoolia oon maalattu ohenetuila akvarelli-, ja öljyfärilä, yhdessä puolan, hillan, väinöputken ja muitten paikkakunnan kasvitten kans Aili Kankhaan rikhaassa työssä.

Ussein oon kysymys koitten syrjäänjäähneistä kampheista, joila oon paikka tornionlaaksolaisessa ja lantalaisessa kulttuurissa Kierunan ympärillä. Hään maalasi kans maisemia, mutta katto silloon maahanpäin, ja tulos oli lähikuvia ilman horisonttia. Se oon asialista ja intiimiä, henkilökohtaista ja rehelistä, jonku verran naiviaki. Harvoin kerrothaan ette Aili synty ykskätisennä ja maalasi siksi kaikki vasemalla käelä. Kierunan uuessa keskikaupungissa oon katu saanu nimen Aili Kangas gata.

Ailin kohtaaminen—Lena Ylipää ja Aili Kangas oon osa Kin;in monivuotista temaattista lankaa Pohjosen vaimot.

Maria Lind

Lena Ylipää ja Judith Schwarzbart

jutteleva

Niin ette Lena Ylipää saatto alkaa kehithään taiteilijaa hänessä oli pakko tulla takasi Norrbottenhiin opiskeluitten jälkhiin Konstfackissa Tukholmassa. Vaikka ennakkoluuloitten mukhaan ei ollu maholista tehjä sitä pohjosessa niin siltikki Lena päätti siirtyä Lainihoon. Tämä pikku kylä, jonka löytää Pohjos-tornionlaakosta, oli vain ollu Lenale paikka jossa kävi kesilä. Mutta kylästä oon tullu keskipiste ja lähtökohta työssä henkilökohtaisten ja kulttuuri-kysymysten kans.

Kevväilä 2024 Lena Ylipää ja Kin;in avustava johtaja Judith Schwarzbart oon jutehleet Ylipään taiteilijatyöstä ja kunka taitheen avula ottaa takasi kulttuuriperinön.

Judith Swartzbart: Elämä Norrbottenissa oon keskeinen asia sinun taiteilijatyössä. Kerroppa tästä.

JS: Sinun tämänhetkinen prujekti, missä selität ilmaraporttia meänkielelä, oon hyvä esimerkki tästä. Miksis prujektin nimi oon *språket, skammen, skrattet*, kieli, häpeä ja nauru?

LY: Mie puhuin suomea eli meänkieltä ennenko osasin ruottia, mutta se katosi äkkiä. Jossaki minussa se tietekki oon jäljelä koska mulla oon niin helppo lausua sanat, vaikka se oon yllättävän vaikea oppia kielen. Näin jossaki teoriin tästä, ette se oon vaikeampi ottaa takasi menetetyn kielen koska se yhistyy häpeän kansa. Itte häpeää sitä ettei ole kieltä oppinu aikasemin ja samala perrii vanhemitten häpeän ko puhuit sitä kieltä. Minusta se kuulustaa järkevältä ko aattelee ette ruottalaistamista oon tapahtunnu 1800-luvun lopulta saakka ja oon kestäny loppupuohleen 1900-lukua.

Tämä tapahtu yheiskunnassa monela tasola. Militäärissä oli kysymys lojaliteetista ja kansalisesta turvalisuuesta. Koulussa se oli kulttuurikysymys ko muut kielet yritethiin hävittää. Ruottin kirkko yritti vähentää lestaatialaisten vaikutusta pohjosessa.

JS: Ja kuitekki oon siiiaa naurule...?

LY: Tämä oon se mahtava siinä ette vanhentua...Oon helpompi nauraa ittele, ja se oon vahva vastavoima häpeälle.

JS: Ja tästä oppii sen ette asiat ei tartte olla pärfäktiä vaikka net oon tärkeitä.

LY: Juuri. Sama koskee tekninkiä. Erheyet viekotteleva jollaki tavala. Siksi mie tykkään niitä isontaa niin ette näkkee erheyet ja net linjat jotka hakeva paikkaa.

JS: Mitäs se sulle merkittee ette oon tahottu juttelhuun taiteelisuuesta Aili Kankhaan kansa, hään joka kuoli 24 vuotta sitten?

LY: Ette kohta Aili Kankhaan oon kunnia. Aili oon esikuva mulle monesta syystä. Hään oon esikuva kans kaikile niile jotka oon aktiiviä taiteilijoita Kierunassa tällä hetkelä. Hään jätti seuvun koulutuksen takia ja pääsi yhteytheen toisen taitheenmailman kans, ja tuli takasi. Hään teki päätöksen joka oli rohkea ja mitä luultavasti ei saattanu oottaa tämän paikkakunnan vaimolta siihen aikaan, 1950-luvula. Vielä silloon ko itte 1980-luvula päätin lähteä niin sitä ei saatettu arvata. Aili oli kans piunjääri mutiivitten valinassa. Hään näki kiinostavan arjessa ja lähiympäristössä. Mie ihhailen hänen tappaa nuukasti tutkia kampheita ja materiaalia lähiympäristössä. Meilä oon yhteistä ette nostaa näköselle tavaroita siittä tornionlaaksolaisesta kulttuurista mikä meilä oon yhteinen, vaikka meilä oon eri syyt miksi näin tehämä.

Met samala laila valittema kampheita joita käytethään arjessa eli oon meän ympärillä. Mie tunnen minussa itdessä saman toistuvan tavan uuelheen ja uuelheen käyttää samoja muotoja. Joinaki kertoina työstä tullee jonku sortin metittašuuni jonka avula ajatuksia syntyy ko vissiä tetaljia repiteeraa. Mie tykkään hänen mallista nostaa näköselle toelisueen, jossako kaikkia osat oon yhtä arvokhaita. Selvä see ette mietin minkälaista se olis ollu kohata hänen jos se olis tapahtunnu samassa vaiheessa meän elämässä. Ja mie mietin sitäki minkälainen Ailin taite olis ollu tässä vaiheessa Kierunan histuuriaa.

JS: Sie ja Aili Kangas jaatta saman innon stileepenille. Sie et luo ilman hyymoria, olet esimerkiksi tehny melkein klassisia stileepeniä sääskivoitheista. Sielä oon kans paljon mettästä, niinku siemeniä ja hakoneuloja.

LY: Aili Kangas maalasi ussein marjoja, vaikka olen kuulu ette se ärsytti häntä sitä tehä. Mie tietekki tunnen saman ko hään, ette motiivit vetävä minun itheensä.

JS: Iso osa sinun työstä kertoo mettästä, vaimoista ja esinheistä mitä vaimot käyttävä. Esimerkiksi oon vaimola päälensä vasittu huivi. Oonkos näillä huivila joku erikoinen merkitys paikallisessa kulttuurissa?

LY: Ei oikeastaan. Siis, mulla oon tämmönen huivi päälä ko olen ulkona kävelemässä. Se oon villin käytänölinen. Se oon suoja sääskiä vasthaan, siihen saattaa koota sieniä eli sitä käyttää hantuukina. Näitä näkkee usein näilä seuvuila mutta myöstäri tullee Indiasta. Oon monta subkulttuuria jotka pitävä tätä omana eri puolila mailmaa, mutta meilä sillä ei ole erityistä merkitystä. Lestadialaisuuden mukhaan vaimot pitävä peittää tukan ja moni vaimo kantaa huivia niin jumalanpalveluksen aikana ko arjessa. Taitaa olla ainua färikäs vaate mitä piämä. Mie olen kans tehny porträttiä niin isän ko äitin vanheemista näissä huivissa.

JS: Sinun työ koskee kulttuuriperintöä eri tavalla, niin matriaalit ko kertomukset niitten takana. Teosta *Elmina, Eugenia ja Brita-Kajsa* saattas pittää villalangaste tehtynä kunnianosotuksena entiselle vaimopolvelle. Mitäs näissä vaimoissa innostaa sinua?

LY: Oli paljon mistä ei puhuttu ko mie kasusin ylös. Murmuuri Eugenia kuoli nuorena synnytyksheen ko minun pappi oli vain kuus vuotta vanhaa. Vaikka hänen elämä oli lyhyt niin hänestä tuli yllättävän toimielias sen ajan vaimoksi. Lestadialaisela maaseuvula vaimon rolli oli rajotettu kothiin ja lapshiin. Eugenia laitto kutomakonheen ja tienasi omia rahoja. Mie löysin hänen antekninkikirjan, mihinkä tarkasti oli kirjottannu ruottiksi kaikki kaupat. Vain siinä kirjottamisessa hääty olla hommia, Eugeniahään puhu vain suomea. Oli mukava huomata Aili Kankhaan porträtin kutovasta vaimosta, Angelika, Kierunan kaupungintalola. Siinä taulussa näin kirjottamattoman histuurian sen polven

Tornionlaakson vaimoista. Se oon se sama histuuria jonka haluan tua näköselä teoksen *Elmina. Eugenia, Brita-Kajsa* kautta.

JS: Sie olet kertonu kultturiperinöstä, mutta sinun teoksissa huomaa sinun oman elämänki. Olen utelias siitä ko sinun oma käsi välistä ilmestyy sinun tekningissä. Minusta tällä oon konseptualli merkitys. Mitäs sie aattelet tästä käestä?

LY: Siinä oon kysymys tuntheesta ette piättää jotaki, ihon ja matriaalin kohtaaminen, lämpö... Se oon kans malli laitta minun itteni kattojan kokemuksheen. Se oon minun käsi ja mie tulen osaksi teosta.

Käsi tuli matkhaan minun tekninkhiin ko mie olin töissä *Korpela Land*-tin kansa. Tämä oli ryhmäprojekti missä mie syynäsin likempää Korpelanliikettä, muun muassa lukemalla lehtiartikkeliä, käräjäpaperia ja muuta. Halusin kertoa kokemuksista mitä niilä oli jotka olit osana tätä liikettä, mutta mulla ei ollu omia tämmösiä kontaktia, vain ihmisiä liikheen ulkopuolela jotka puhuit liikkeestä. Mie rohki innostuin ko sain lukea niistä karaktääristä jotka välitit ja prutesteerasit olosuhteitten takia Norrbottenissa.

Nämä oli kertomuksia mitä mie olisin halunu tietää jo silloin ko kasusin ylös. Kertomuksia jotka olisit antanheet mulle vahveman kultturellisen itteluottamuksen. Siksi järjestin näyttelhyyn yhen sortin arkiivin, mihinkä tehin tekninkiä nästä tokymenstä, ja missä minun käsiki näkky.

JS: Niin ette näyttää ette sie henkilökohtasestikki välitit?

LY: Sillä mallin siitä tullee kertomus joka kerrothaan ensimmäisen henkilön-pärspektiivistä. Ko mie alon Tornionlaakso-prujektitten kansa niin mie olin vain se joka katto kulttuuria ulkoapäin.

Vuositten varrela olen ymmärtänny ette prujektit yhtä paljon kertova minusta ittestä. Minun viimiaiikhaississa teoksissa olen ollu näkyvämpi—niinku aktiivi osa työtä. Esimerkiksi olen siskon kansa matkassa sen suuren seinä-tekningin maisemassa joka riippuu Bildmuseetissä Uumajassa.

JS: Piäks tätä performatiivisennä ulottuvuuna/timensuunina?

LY: Taite oon aivan toisela tavala tullu osaksi minun ommaa elämää. Ennen piin ette taitetyö oli aika laila separaatti minun elämästä. Muutama vuosi sitten alon töihin taas pitemmän katkon jälkhiin. Siittä lähtien taite ja elämää oon väävattu yhtheen kestävämäksi kokonaisuueksi. Taite oon se mitä parhaiten ossaan. Kaikki muun saavutan jos otan matkhaan taitheen. Jollaki mallin taite oon minun ensimmäinen kieli.

Juttelu tapahtu Lainiossa, 6 aprillia/huhtikuuta 2024

Lena Ylipää selittää ittestä näin

Mie piirän. Se oon mulle uutta, koska alun perin olen lähtösin käsityöperintheestä ja olen ennen tehny töitä opjektitten ja tilalisuoksitten/rumsligheteritten kansa. Teknaaminen oon minun malli tarttua semmosheen jota haluan oppia. Saattaa olla se kunka syynään männyn pieniinpiä osia ko tartten ymmärtää minun eesvastuun mettänomistajanna.

Se saattaa kans olla ko hithaasti piirän sen monimukkasen myöstärin siinä huivissa jotako mamma kantaa. Silloon teknaaminen antaa aikaa ajattelemiselle. Aika ymmärtää meän olemisen, paikassa missä olema. Se kampe jotako syynää nuukasti ja jonka tekningissä tulkitte saattaa olla aivan olematon tetalji, joka sitten kuitikki tullee olheen tärkeä osa kokonaisuuesta ja joka saattaa selittää siittä mitä juuri tapahtuu.

Koulutuksen jälkhiin Konstfackissa Tukholmassa siirysin pysyvästi asuhmaan Lainihoon, missä meilä oli kämpppä. Olen tyypilinen tornionlaaksolainen kämpppäkläppi. Ko elin täyen ihmisen arkielämää ja työelämää Lainiossa ymmärsin kunka vähän mie tiesin minusta ittestä, Tornionlaaksosta, meän kulttuureista ja meän maista. Kunka paljon tietoa pohjosesta Ruottista oon jätetty meile antamatta. Se meni paljon aikaa ennenko ymmärsin mikkä tapahtumat ja stryktyyrit olit syynä tuntheele minussa ette olen ilman histuuriaa ja miksi niin kaipaun unohtettua kieltä niin voimakhaasti. Siinä oon syy vetovoimale minun taiteilijatyössä, ette oppia oma histuuria ja oppia kerthoon ajasta ko kaikki muuttuu.

Siksi minun teokset tapahtuva kesken mettiä ja kruuvareikiä, kesken kansalisvaltiota ja monikielisyyttä, ennen ja nyt. Ja tehen vireästi työtä sen etheen ette ajanolhoon teokset tapahtuva meänkieleläki.

Lista teoksista

Elmina, Eugenia ja Brita-Kajsa

1998

Instalašuuni oon porträtti taiteilijan murmuuri Elminasta, farmuuri Eugeniasta ja murfaarin sisko Brita-Kajsasta. Teos synty sen jälkhiin ko taiteilija juuri oli siirtyny pohjosheen ja ymmärsi kunka vähän vaimoista oli kerrottu Norrbottenin histuuriassa. Kertomukset mitä taiteilija sai kuula selitit ussein heän komppetänsistä, monesta synnytyksestä, käsityöntekolahjoista ja hyväntahtoisuudesta. Juuri tässä teoksessa Elmina eustaa uskoa, hään oli vahvasti uskova lestadialainen. Eugenia eustaa virreyttä. Kutomakonheen ja nuukasti pietyn kirjan kautta hään oli yritteliäs liikevaimo. Hään kuoli nuorena ko oli synnyttämässä. Brita-Kajsa selittää hyväntahtoisuudesta, ette aina jakkaa siittä mitä omistaa. Hään oli kans vaimo joka osasi kaikkia. Brita-Kajsan ja Eugenian taiteilija oon vain kohanu kertomuksitten kautta. Murmuuri Elminan hään kerkiksi kohata ja oppia tuntheen kläppinä.

Lannanankojärvi, Vinsa ja Markkasuando

ja Otettu asiayhteyestänsä poies

2019, 2021

Tekningissä näkkee paisleymyöstäri-huivipäisiä vaimoja mettässä. Taiteilija, hänen sisar ja mamma oon ussein mettässä, lähelä Lannanankojärveä, Vinsan harjuila eli väylänrannala Markkasuanossa. Usseimiten kannethaan paisleymyöstäri-huivia. Huivin avula piethään tukka paikoila, suojathan sääskistä, siihen saattaa koota sienii ja sillä pyhithään ittensä kuivaksi. Oon innostavaa ette tällä vaattheela oon monituhatuotinen indo-iraniaalinen histuuria.

Brittiläinen koloniaalivalta toi sen Euruuphaan Ostindiska kompaniethin avula, se imiteerathiin ja sitä alethiin väävaahmaan Paisleyssä. Jälemiten tätä painettua myöstäriä oon monet eri ryhmät

kantanheet, niinku cowboysit, hipit, pirraporukat ja hihtäjat, siis ryhmiä joila kaikila oon jonku sortin vaphauen-itiaali, eli kuitekki toive semmosesta. Ette tämä histuuria kans löytyy mettässä kävelevitten vaimoitten päistä, paikassa joku verrattuna myöstärin synnyinseuvuile saattaa kuttua syrjäseksi, oon huimaava ajatus. Sommiimat huivit oon net jokka oon kuluhneita ja juuri oon hajoamassa kappalheiksi, meinaa taiteilija. Tekningissä vain huivit oon nuukasti piiretty, ihmiset vain saattaa aavistaa.

Lena ja hirvi

2019

Aivan oman lystin takia taiteilija meni takasi käsityöhön hetkeksi. Hään halusi kantaa puupinon matkassa, korutaijon lisäksi se oon väite ihmisitten kesken. *Lena ja hirvi* kuuluu elinikäsheen prujekthiin Arv, *Perintö*, joka kertoo mettän perimisestä ja hallussa pitämisestä. Juuri nyt prujekti saapi aikhaan kiusaa tulevaisuudesta sen kovan ekspluateerinki-innon takia johonka kuuluu koloniaalia malli saa maat halthuun pohjosessa. *Lena ja hirvi* oon hauska histuuria prujektissa, joka antaa maholisuuena nauraa hetken kesken työtä.

Beredd, Redo, Rustad, Säkrad, Väpnad, Garderad Lindring
Kypsy, valmis, varustettu, varmistettu, aseistettu, vartioitu
helpotus

Alleviation, 2024

Aili Kankhaan maalaukset, jossa hään aina vain uuelheen ja uuelheen nuukasti oon porträteeranu samoja kampheita, oon innostanu nähin tekninkhiin. Muutamat kampheista oon hyvin arkisia eikä normaalisti tule matkhaan stileepenhiin. Ailin mutiivinvalinta oli rohkeata ja varhaista. Lena yllättyy itte kaikista niistä sääskivoitheista mitä hänen kotoa löytää. Kesilä nämät purkit, pullot ja aparaatit oon joka paikassa kotona ja koin ulkopuolela.

Tässä tekningissä hään antaa sääskivoitteitten kohata ja oon tehny työtä komposišuunin kansa, kampheitten suhteesta keskenhään ja suunasta näitten ”hyökkäysmallissa.

Sääskivoitteitten kesken saattaa kans kertomus syntyä. Hään oon valinu piirtää net tetaljit jotka enniiten oon viekotelheet piirtämisheen.

Överföring , Viä yli tietoa ur Tietysti, varmasti, jo ainaki
2003

Teos selittää siitä kunka tavat ja perintheet siirtyvä polvesta toistheen. Teos on osa isompaa instalašuunia, jonka nimi oon Tietysti, varmasti, jo ainaki. Nämät oon sanoja joittenko avula vahvistethaan ko jutelhaan meänkielelä. Alunperin instalašuuni oli kahvelamööpeliryhmä, missä oli ehotukia jutteluaiheista. Saatta porista toisten kansa ja oletikki vahvistaa toisia samala ko juopi kupin kahvia. Taiteilijalle sanat kuuluva niihin juttelhuin mitä oon meänkielelä kuulu, vaikka hään ei koskhaan niitä ymmärtänny, muutakoko sen ette ihmiset vahvistit toisi niissä.

Request/Förfrågan Kysymys
2002

Teoksheen kuulu kuottu sukkapari mieskoossa, mihinkä taiteilija oon kuton matkhaan hänen omia hiuksia kantapäähän.

Sitä tekstiä joka kuuluu teoksheen, saattaa pittää kontaktianonsina. Teos tehthiin ACAC;ile Aomoorissa Japaanissa, missä hään pani näköselä sen miestualetin/vessan ulkopuolele, niin ettei yksikhään mies hänen kysymystä missanu. Teos oon kans osa sarjaa Singelikulttuurista pohjosessa. Ko teos synty hään itteki oli singeli, mitä hään ei ole ennää.

Mustikka
2020

Mustikka oon otettu prujektista Perintö, joka käsittelee sitä mitä jätämä meän perhään. Siinä teoksessa yhistethään valokuvvaaminen ja piirtäminen, oon olemassa tikitaalisessa muossa taattapaasissa jossaki cyber-avaruuessa. Teoksen koko titteli oon *Heritage—what we pass on*, ja kuulu näyttelhyyn *Exploration into possible futures*, joka tapahtu pantemiin aikana. Sen aikaansaaja ja järjestäjä oli Taike, Arts Promotion Centre Finland.

Vehkheet 1, 2
2019

Teoksen takana oon nuukasti syynättyjä ja piirettyjä tärkeitä kampheita taiteilijan arjessa Lainiossa.

Hakoneula ja männynsiemeniä pussissa
2019

Tekninki Hakoneula kuuluu ensimmäisheen oshaan prujektista Perintö, missä taiteilija nuukasti syynä ja piirtää, muun muassa männyn pieniimpiä osia. Jokhaisessaa pussissa oon kymmenen männynsiementä Lainiosta. Jos vain kävijä niin haluaa, se saatta ottaa pussin matkhaan.

Erityinen katse — Aili Kankhaan maalaamisesta

Halki Kierunan uuen sentrymmin, siu gallerian kaupat ja Coopin kulkee Aili Kangas gata. Uuet reitit, net jotka korvaava kaohneen Kierunan, tuntuva ouolta ja aivanko olisit jättiläiskäelä siinne veetty. Itte nimi, Aili Kankhaan katu selittää ette se kantaa vaimon nimen, ette tämän tornionlaaksolaisen nimen kantajalla pittää olla paikallinen koplinski ja ette hään oon ollu erikoinen henkilö, jota kannattee muistaa kolektiivistä. Ja miksei arjen hopussa puojin ja parkkeeringin välilä. Ja juuri se arkipäivänen, ette seisahtaa ja miettiä sitä jokapäivästä ja vaatimatonta, oon tie Kierunassa syntyneen Aili Kankhaan taiteilijatyöhön.

Maalaus, jonka Aili Kangas oon tehny vuona 1989 oon yks tavalsiimista mutiivistä; stileepeni. Maalauksessa oon kaks esinettä tasasella pohjala; tuohikori ja vähän eempänä, pirsta. Tuohen valkea ulkopinta oon jäljelä, se kiiltää mustitten pilkuitten välissä. Pirsta, jonka varjot vain juuri aavistaa, palanseeraa pystössä ja seinä oon kuvassa tätä vielä eempänä.

Färiä oon vain harvoja, valkeata joka vaihtuu heijosti keltaseksi eli harmajansiniseksi, ja lämmin pruuni nyansi. Maalaus oon lähelä, lähelä tuukia ja se tuntuu ette se oon läpinäkyvä. Nimikirjotus oon huolelisesti kirjetettu alle oikeanpuolisheen nurkhaan. Koko oon 25 x 23 senttiä, ja kertoo kans kattojalle ette taiteilija oli sitä mieltä ette se oli juuri se koko jonka tarvitti sille mitä halusi sanoa.

Näitten pienitten eleitten avula olema pääsheet kappalheen matkaa aikomuksessa oppia tuntheen ja ymmärtämhään Aili Kankhaan

taiteeliatyön. Kysymys oon aivan erikoisesta paikasta ja yhteyestä missä käsityötaitonen oon tehny tuohikorin, jonka löytää huohneesta, missä oon syytä pittää pirstoja, niitä mitä käyttää koin lämmityksheen. Minkänäköstä muuten oon huohneessa emmä saa tietää, eikä se olekhaan tärkeää.

Ko Aili Kangas synty Kierunassa sata vuotta sitten kaupunki oli jo mutärni paikka. Ko se perustethiin, vuona 1900, niin laaja kruuvateolisuus antaa äkkilähön muterniseeringile. Hjalmar Ludnbohm, kaupungin aukturiteetti ja disponentti oon juuri ottanu pansuunin. Kaikitten sen lisäksi missä hään oon ollu matkassa kaupungin kehittämisessä, hään oon jättäny jäljet isona taitheenrakastajanna, jolla oli merkittävä sen aijan taiteilijoitten teosten kokoelma. Uuessa kirkossa kävijät löytävä prinsi Eugenin valtavan alttarimaalauksen, *Pyhä lehto*. Siihen valo ja färit oon nouvettu paikoista jotka oon paljon etelämpinä, Västgötsläppeniltä, ja piiain vielä vilkhaus Toscanasta. Maalauksesta hohtaa rauha, aivanko stileepenistä.

Aili Kankhaan pappa, Lars Isak Kangas (1880–1932) oli kruununjääkäri ja noin 1914–1917 pere asu Kruununjääkärainasunossa Tisellin talossa, Vaskivuoressa/Svappavaarassa. Mamma oli Lea Selma (1880–1950) ja hään synnytti 12 lasta vuesta 1900 vuoteen 1927. Aili oli nuoriimpia. Nimestä jo kuuluu tornionlaaksolaisuus, suku oon lähtösin Junosuanosta, Pajalan kunnassa.

Useamat lapsista koulutit ittensä korkeastaattysammathiin, niinku advokaatiksi ja insinööriksi. Myöhemmin Aili asu Sandstenskaula/Annie Jäderbergkaula Kierunassa.

Taitheesta Kierunassa perustethaan. Ko Aili Kangas täyttää 20 vuotta, 1944, Kierunassa perustethaan Kiruna Konstgille. Tämä maholisti oman aluheen taiteilijöitten näyttelyitten järjestämistä.

Aili Kangas haluaa taiteilijaksi, mikä oon harvinainen valinta kruunujääkäriin tyttäreille isossa perheessä kaukana suurista kaupungista jokka saatoit tarjota taitteenalan koulutusta.¹

Ja se oli pitkä askel sille joka uneksi taiteilijan elämästä Kierunassa. Paikallisen lehen artikkelissa kerrotaan ette Aili Kankkaan lahjat piirtää huomattiin jo ko oli 13 vuotta ja hänen teknikiopettaja, joka silloin oli Kirstin Welinder, sai ison merkityksen hälle. Hään ”yllytti nuorta herkkää tyärtä. Käski häntä kehittää taiteilijaintoa, mikä aijanolhoon tuli kypsymhään sisäiseksi tarpheeksi.”

Arkiivissä oon hyvin vähän kirjoitettua Aili Kankkaan taitheesta, vielä vähemmän taitekirjallisuudessa. Taitepipluteekista saan ohun kuertin missä oon kymmenkunta lehistä leikattua kirjoitusta. Norrbottenin myseymmissä 1963 pietystä näyttelystä oon jäljelä hieno brošyyri, missä oon 7 norrbottenilaista taiteilijia. Kankhaasta seisoo muun muassa:

*”Aili Kangas oon yks Norrbottenin harvoista taiteilijoista. Hään oon nuori mutta jollaki tavalla ajaton maalaamisessa. Viien vuen jälkhiin Konstakademienissä hään tuli takasi Kieruhnaan, mutta ei suurenmoishiin tunturimaisemiin ja palavhaan färhiin ko kotiympäristhön, arjen stileepeniin ja kohta luonottoman rauhalisheen olotilhaan. Hänen maalaukset, öljy, akvarelli ja laveerinki, tuntuva kolkoilta, varovaisilta, rakenettu niinku tuntuu staattisista formuista. Häntä piethään inttimistinä.”*²

Ensimmäinen askel koulutuksessa johtaa suohraan Tukholhmaan ja Signe Barthin maalauskuuhluun Bellmanninkaula Söderillä. Barth (1895—1982) oon itte koulutettu Parisissa André Lhoten (1885—1962) tykönä, kubisti ja avantgardetaiteilija Montparnassela.

¹ Norrländska Socialdemokraten 24.10 1961.

² Katalooki Norrbottenin myseymmin kevänäyttelhyyn, 1963

Rypriikin alla ”Ammattikoulutus” Dagens Nyheterissä 22/9 1940 löytää anonsin ”Maalauksen-, ja piirtämisen oppilhaita otethaan vasthaan Signe Barthin tykönä, Bellmansgat. 20 Tukholmassa. Mutelliä joka päivä 10-1, tietoja 43 49 45.”³

6 päivä oktuuperia 1947 haastatelhaan Barthia samassa leheessä ja hään valittaa sitä ko tulee ”tuskalisia preiviä lahjakhailta nuorilta maaseuvula, jokka ei löyvä pieniintäkhään sonkkiloa kaupungissa”.⁴ Asuntopula oon akyytti. Samassa artikkelissä seisoo ette vain poikkeuksena oppilhaat saattava asua hänen tykönä. Barthin omasta taitheesta selitethään literatyryssä ette se oon kehittynyttä volyymimaalausta Cézannen hengessä, missä oon interiööriä, stileepeniä ja maisemia. Hänen opetuksen lisäksi hällä oon menestyny ura taiteilijana ja saapi usein killausta kritikkieriltä.

Hänen kirjassa *”Utbildningsvägen till Kungl. Konsthögskolan”*. Förberedande utbildningar bland elever antagna 1938-1984, puhuu sosiolookian tutkija Andreas Melldahl sen käsityksen puolesta ette pittää järjestää valmistavia koulutuksia niin ette tulis enempi uusia taiteilijoita ja hään pittää privaattia kouluja, joista tunnetuimpia oon Otte Sköldin ja Isaac Grunewaldin koulut, mutta kans Signe Barthin koulun, tärkeännä.⁵ Hään kirjottaa kans siitä ette pääosa koulusta oon Tukholmassa. Se merkitti ette sillä, jolla oli taiteilijaunelmia, ei ollukko painua pääkaupunkiin. Eessä oli monta pelikuormaa ja pitkä askel.

Niinku Melldahlin kirjassa selviä niin oon paha liiotella privaattikouluitten merkitystä jos halusi päästä jatkhaan akateemisissä piirissä ja tärkeissä taiteammattialan verkostoissa. Se oon synty ettei näitä kouluja mainita taiteilijoitten elämäkertomuksissa.

³ Dagens Nyheter 22.9 1940.

⁴ Dagens Nyheter 6.10 1947.

⁵ Koulutustie Kuninkhaalisheen Taitekorkeakouluun. Valmistautuvat koulutukset oppihaile 1938-1984 (Daidalos), 2012, s 11

Se mitä oon olemassa oon selityksiä piukrafissä taiteilijoista ja anektoottisia löytöjä eri kouluitten arkiivistä, kirjottaa Melldahl.⁶ Samassa Melldahlin kirjassa oon taulukko josta näkkee kunka monta oppilasta pääsee Konsthögskolanhiin Tukholmassa vuosina 1938–1954 jälkhiin Barthin valmistautuvan koulun: seittemän. Aili Kangas oon yksi näistä.

Signe Barth antaa kuvan tapahtumista preivissä Ailin sisarelle Lailale (syntyny 1914, naimisissa Morin) 5 päivä maita/toukokuuta 1949:

Nyt tärmiini oon loppunu ja mie haluan lähättää muutavan rivin ja sen lisäksi (paha lukea) totistuksen jonka olen lähättänny Pensionsstyrelsenhiin.

Piän ette neiti Kangas oon triivastunnu täälä hyvin ja tykäny työstä ja kaverista. Hään sano ette mielelä tullee takasi ja oon luvanu maalata ja piirtää niin paljon ko vain hollaa kesän aikana (...) Öljyfäri oon uusi matriaali hälle ja hään maalaa öljylä aivanko se olis akvarälli, mutta sen olen hälle sanonu ja mie uskon ette hään ymmärsi mitä meinasin. Olis hyvä jos hään saattas hommata öljyfäritten kans kesän aikana ja ajatella sitä mitä hälle kerroin. Sisimästä toivon ette mennee järjestää hänen tulon takasi Tukholhmaan ensi talveksi. Froua Morin toivottavasti kirjottaa ja kerto kunka tässä käypii.”

Syämelisiä terhveisiä teile molemille

Teän Signe Barth

6 Koulutustie Kuninkhaalisheen Taitekorkeakouluun. Valmistautuvat koulutukset oppihaile 1938-1984 (Daidalos), 2012, s 8

Aili Kangas kirjottaa perheele Kierunassa preivin, jonka lähättäjänosote oon Birger Jarlsgatan 20.⁷ Se oli kuitekki yks osotheista missä hään oli koulutuksen aikana Tukholmassa. Pensionsstyrelsen, jostako Signe Barth kirjottaa hänen preivissä, oli se viranomhainen joka piti vaarila kunka siukkakassat ja muut avustusta antavat föreningit, jotka järjestit pansuunia ja erityisiä tukia vammaisille, toimit. Aili synty ilman oikeata kättä, eikä hään siittä koskhaan puhunu. Hään maalasi vasemalla käelä, eikä siittäkhään mainita niissä harvoissa tekstissä mitä oon olemassa hänen taitheesta.

Kuinkas sitten parhaiten selittää siittä taitheesta mitä pääsi kattomhaan Tukholmassa 1950-luvun alussa? Moderna museet ei vielä ollu olemassa. Osasto muternile taitheele laitethiin Nationalmuseumhiin 1952, mutta ei sielä hyvvää nykyaijantaitetta saanu nähä, sen siihan oli virkkuja gallerioita. Tärkeimät oli Gummessons, Svensk-Franska, Färg& Form, Galerie Bleue, Galerie Blanche ja Agnes Widlundin Samlaren, jotka kaikki varhain nostit näköselles franskalaisen avantgardin. ”Kaltiot olit harvassa mutta ei kukhaan niitä pystyny moittimhaan”, niinku taitetietäjä Ulf Linde kirjotti kerran.⁸

Näyttelyn kautta Ung konst 1947, Färg & Form, keksithiin nimi Vuen 1947:n miehet (matkassa oli yks vaimo, Randi Fischer) jotka puhut nonfikyratiivin taitheen puolesta, suunta joka ei koskhaan juurtunu Ruothiin. Net testasit tehjä monymentaalia taitetta, ja se sopi aika hyvin soanjälkheisheen aikaan ko julkisheen taitheesheen satsathiin. Koko varhaista viienkymmenlukua leimasi sulatus jälkhiin toisen mailmansoan tepresuunin ja isuleeringin.

7 Privaatti preivi Rita Kankhaan omistuksessa.

8 Ulf Linde, donation Gerard Bonnier, kirjanen Gerhard Bonnierile, Statens museum för konst, 1989, s 11.

Tämän lisäksi oli Ruottin neutraliteetin seurauksena tullu maahan muutamia pakolaisia, joittenko kesken oli taiteilijoita, muun muassa Enno Hallek, Peter Weiss, Lenke Rothman ja Enmdre Nemes.

Vuona 1952 pääsee Aili Kangas Kungliga Konsthögskolanhiin, joka vielä oli Fredsgatanilla. Konkretistinen aalto oli menny yli ja siale oli tuulu vastareakšuuni jotaki leimasi varovainen, luononlyyrinen ja fikyratiivinen taite. Tämä ajanhenki sopi Kankhaale. Ko hään alkaa kouhluun niin naivistinen eksprešunisti Sven Xet Erixson oon vielä prufessori viimiset vuet. Erixson oli 1930- ja 1940-luvula kulkenu Norrbottenissa ja Pohjosnorjassa ja syvästi liikuttunnu ja seuraus oli ollu iso määrä teoksia aluheelta. Ei ole mahotonta ette nämät kaksi kohtasit Kierunassa ko hään ja poika Sverre tulit matkhaan työhön sisustusta ko rakenethiin uutta kaupungintaloa, se joka vihithiin käythöön 1962 ja nyt oon purettu. Muita opettajia koulussa oli Olle Nyman, Bror Marklund ja Bror Hjorth. Aili Kangas oli sammaa aika koulussa ko Carl-Fredrik Reuterswärd (1934—2016), Philip von Schantz (1928—1998), Thage Nordholm (1927—1990) ja Birgit Ståhl (Nyberg) (1928—1982). Vuona 1954 Kangasta ja muutamaa muuta hyvitethään työstä jonka oon tehneet Konstakademienin juhlaa varten 30 maita/toukokuuta.⁹ Taiteilija Ann-Marie Enlundistä (1925-2010) tuli Ailin läheinen ystävä ja opettajista Olle Nyman (1909-1999) oli se jonka kans siskot, niin Aili ko Laila olit yhteyessä elämäniän ja jonka tykönä molemat kävit Saltsjö-Duvnäsissä monta kertaa.

Asia jolla ei tartte olla merkitystä Aili Kankhaan maalamiselle, oon ette ensimmäistä kertaa ulkomaalainen jäsen, Giorgio Morandi (1890-1964), valithiin Konstakademienin johthoon, samana vuona ko Aili alko tähän kouhluun. Oon olemassa visyälli sukulaisuus

⁹ Kaupungin suunnittelijat sait mitaalit Taiteakateemin fästissä, Dagens Nyheter 30.5. 1954.

heän välilä. Se koskee färiä, tuukia ja mutiiviä. Vaikka näitten kahen välilä oon geograaffisesti pitkä matka ja suuri ikäero, niin molemat taitheessa keskittyvä vähäishiin stileepenhiiin, jotka nostethaan keskipistheesheen ja joita syynäthään eteerisellä opjektiivisuuela. Volyymit oon ilman kuuhaasia, taustat oon neytraalia ja färiskaala oon rajotettu ja yhtenäinen. Hänen merkitystä Ailile, eli jos Aili eli joku muu Ruottissa näki hänen taitetta, ei ole selvitetty. Tämän artikkelin alussa mainittu Norrbotteninmyseymmin katalooki huomauttaa ette "Häntä piethään intimistinä",¹⁰ mikä saattaa merkitteä ette joku kriittikkeri oon sitä käsitettä käyttäny ennen.¹¹ Intimistilä arvatenki tarkotethaan kuvioita, jossa hään keskittyy hillithyyn ja epäviralliseen, mikä oon vastakohta suurenmoisheen ja ekspresiivile. Kootki oon osa kokohnaista kuvvaa, Aili Kankhaan teokset oon isoimilhaan 24 senttiä x 16 senttiä, joku harva, 75 x 82. Näyttelyn pieniin maalaus, Kaks pientä kannua, oon vain 14 x 14. Raamit oon kaitasia ja tiskreettiä, ilman passepartouttia. Muutama vuosi jälemiten "intimisti"—sannaa käytethään Ailista vielä kerran. Se tapahtuu Teddy Bruniuksen resenšuunissa leheessä Upsala Nya Tidning 1968 ko galleria Nutida konst Uppsalassa¹² järjestää näyttelyn ja ko Stig Carlsson 1980 Norrländska Social Demokraten-leheessä kertoo näyttelystä Telanderissa.¹³ Tämä viiminen lyhysti selittää ette tämän käsitheen "intimisti" oon keksiny kriittikkeri ja kirjailija August Brunius 1917 ja ette hään sillä tarkotti sitä mitä piti ynikkinä ruottalaisessa taitheessa, eli hillitty arkisuus. Mutta ensin tullee tepyytti, jonka Aili tekkee taiteilijalle sopivalla paikala. Osote oon ristheys Högborgsgatan-Östgötagatan Tukholmassa ja paikka Lilla Paviljongen 17 oktuuperia 1959. Tämän gallerian perusti ja hoiti kunnioitettu ja tykätty Ebba K Pettersson (1903—1986), Petra, 1939. Repeat kaksisattaa taiteilijaa oon tepyteeranu

¹⁰ Norrbottenin kevätsalongin näyttelyn katalooki 1963.

¹¹ Ibid.

¹² Teddy Brunius, Upsala Nya Tidning, 16.3 1968.

¹³ Stig Carlsson, Norrländska Social Demokraten 15.12 1980.

tässä paikassa siihen saakka ette se suljethiin 1980. Esimerkkiä näistä oon Erland Cullberg (1961), Päivi Ernkvist (1973), Madeleine Pyk (1956), Mette Prawitz (1957) ja Lars Englund (1953).¹⁴

Petrasta tutut kerrot ette hään oli nöyrä, eteerinen ja eksenttrinen. Koska hään tahto gallerihaan nuoria taiteilijoita ja kirjailijoita niin monet taiteilijat myöhemin menit toishiin, enempi kaupalishiin paikhoiin. Moni kertoo Petran palavasta innosta hengellisheen ja hakemisheen ja hänen sormenpääntuma aiole ja lahjakhuuele. Kuolemanilmotuksessa Dagens Nyheterissä 29 heinäkuuta 1986 kertoo puetti Werner Aspenström ette ”ennen jokhaista vernissageia hään kuurasi polvilansa laattian, tapa jolla irrotti ja anto huohneet tulokhaan istuttamiselle”.¹⁵

Mitä Aili Kangas näytti ensimmäisessä näyttelyssä oon epäselvää, mutta ette hään jo oli oman kielensä löytäny, se josta tuli vain hänen, oon selvää ko lukkee niitä monia, ja pusitiivia, kirjoituksia lehissä. Stileepeni, missä oon vihreä tšeramiikkivaasu ja rasia, vuela 1958, saatto olla matkassa. Ohenettu färi ja tivis eksistänsi, joka vapisee toelisuuen ja tunheen välilä, oon paikala. Yksi isku silmilä ja kaikki saattaa kaota—eli olla vain uni. Lehestä selviä kans ette Sveriges Allmänna Konstförening ostaa Kauha ja marjat 1 ja Kauha 7, mutiivi joka toistuu vuositten varrela.¹⁶

Stockholms Tidningenissä Gerd Reimer kirjottaa 22.10 ”Debutanten hos Petra /.../ sjunger med en högst sordinerad stämman i den larmande modernistörkestern. Kangas har en dragning åt ”det naiva med en tillsats av stilla innerlighet som kan djupna i melankoli. Motiviskt koncentrerar hon sig gärna på ett enda ting eller en enda

¹⁴ Eriä artikkeliä Wikipediassa.

¹⁵ Dagens nyheter 29.7 1986.

¹⁶ Dagens Nyheter 23.10 1959.

människa vars karaktär hon fångar med små medel både i olja och akvarell. Hennes blyertsteckningar inger också respekt.”¹⁷ Svenska Dagbladet-lehessä kirjottaa Stig Johansson muutaman päivän jälkhiin tämän (28.10) ette ”ko hään oon parhaimilhaan hään väävää hienon puettisen hunnun.” Dagens Nyheter-lehessä kirjottaa Torsten Bergmark 22.10: ”Se oon kalpeata, mutta näyttä olevan rehelistä.” Niin kans helluntailiikkeen lehti Dagen (22.10) jollako kans oli taitekriittikkeri, tulkitti Ailin taitheen niinku ”sisäinen tarve kertoa arjen uhohtetuista kapinheista, tavalisista mutta uskolisista ihmisista, vanhoista käyttötavaroista ja turvalisuuesta koin seinitten sisälä.”

Kysymys oon kunka Aili elätti ittensä tepyytin jälkhiin. Sama missä ajassa ellää ja jos ei ole rahalisesti riippumaton, oon aina hommaa elättää ittensä taitheen kautta. Mutta rahhaa tulee eri suunnilta. Dagens Nyheter-lehti järjestää aina 1980-luvule saakka stipentieitä hälle ja muile samassa sukupolvessa. Tämän päivän rahassa summat oon huomattavia, ja vieläko hään ellää halvasti Kierunassa ja ajottain saapi rahhaa nuoriimalta veljeltä Erik. Hänen teoksia tuontuostaki myythään lehti-ilmotuksissa. LKAB ostaa hältä, niinku julkinen ala muuteki. Pere ja tuttavat ostava hänen teoksia lahjaksi toisile. Nationalmuseum ja Moderna Museet laittaa heän kokoelhiin teoksia. Tämän liksäki hään saapi pikku korvauksen Pensionsnämndeniltä vammoittensa takia.

Kevätsalongissa Norrbotteninmyseymmissä 1963 hään oon ainua vaimo kuuen miehen kesken; Erling Johansson (1934—2023), Einar Larsson (1931), Berto Marklund (1931—2020), Olov Nilsson (1885—1961), Stig Pettersson (1933—2021) ja Mats Risberg (1937). Niinku tuli selvile tässä ennen, Aili Kangas lähti koulutuksen jälkhiin

¹⁷ Gerd Reimers, Stockholms Tidningen 22.10 1959.

takasi Kierunhaan, ”mutta ei suurenmoisheen tunturimaisemaan eli palahviin färhiin, ko kotiympäristhön, arkipäivän stileepenhiin ja melkein luonottoman rauhalisheen atmosfäähriin”.¹⁸

Aili Kankhaan stileepenit yhistävä, asialisuuensa, lähesyyen ja pinnalisen perspektiivin kautta, samala jotaki koko mailmaa kattavaa ja hyvin erikoista. Joku harva kerta oon kyse päilyvästä sitruunista sinisessä, himmiksi klaseratulla faila. Se oon mutiivi jonka saattaa löytää mistä vain mailmaa. Mutta aika usein oon kysymys kasvista, esimerkiksi väinönputkesta, känsästä, puolasta ja röllekasta, joka oon kiskipistheestä. Niin kans net stryktyyrit, jotka kuuluva yhteen ja samhaan aluheelisheen sanasthoon; esimerkiksi rasia, siis astia missä säilyttää, tehty tuohesta, tekniikala joka vaatii tietoa matriaalin joustavuudesta ja ennenkaikkia kärsivälisyyttä. Rasiat olit tärkeitä ”mööpeliä” jutaville saamelaisile, mutta kans tornionlaaksolaisile. Muita kapihneita oon pahkakuppia, filipyttyjä ja tuohikoria. Kaikki kuuluu saamelaisheen ja tornionlaaksolaisheen käsityöperintheesheen ja oon arjen hyötytavaraa peritty polvesta toisheen.

Joskus astiat oon täynä puolaa ja mustikkaa. Vuona 1980 kriittikkeri Lars Nittve kirjottaa Svenska Dagbladetissa Aili Kankhaan näyttelystä Telandersissa osuvasti ja rakasmielisesti ”Dofter och smaker frigörs ur dessa säreget sinnliga stilleben. Lingonen i näverkorgen blir till poesi som förmår uttrycka hela det revir som Aili Kangas gjort till sitt: ett stycke natur i trakten av Kiruna”.¹⁹

Käyttötavaroitten lisäksi toistuva muutamat kampheet jotka saattaa liittää läheisyytheen ja rakasmielisyytheen. Olletikki vanha-aikhainen tokkavaunu, jossa oon suuret rathaat, saapi

¹⁸ Norrbottenin myseymmin kevätsalongin katalooki, 1963.

¹⁹ Vi måste begripa! (Meän pitää ymmärtää!) Lars Nittve, Svenska Dagbladet, 5.3 1980.

siiaa. Vielä yhdessä maalauksessa hahmottuu sama vaunu, tällä kertaa orientaalisen tabrizmaton vieressä ja sen päälä topattu, eksoottisesta puusta tehty pianutooli. Molemat mööpelit oon luultavasti kulkenheet pitkiä matkoja ennenko oon tulheet paikale. Muuten Ailin interiöörissä näkkyä usein traasumattoja ja toolia perintheelisissä ruottalaisessa muossa, aivan niinku neliskantinen ”tolvlåsstol” eli pinnatooli. Kruusitokka ja sen tokkavaunu perithiin nepokalta 1900-luvun alussa ja se näkkyä muutamassa maalauksessa. Niinku se näyttää niin nämät olit rakhaita kampheita mitä omistethiin.

Mutta oon muutaki ko stileepeniä. Hään oon kans maalanu porträttiä, esimerkiksi veljestä Signar, joka istuu sininen takki päälä laon eli ulkorakenuksen vieressä jossa oon vihreä ovi. Angelika, vanheempi vaimo joka pruukasi tulla auttamhaan taiteilijan Lea-mammaa, vaatepesossa ja ko korjathiin. Angelika oon tuttu nimi Kierunan käsityöföreningissä ja hänestä oon kirjotettu kirjanen, jossa oon kutomaohjeita ja jonka saattaa ostaa käsityökaupasta Stoorstålka Jokkmokkissa.²⁰ Angelika Adamsdotter Holma (1890–1961) oli tunnettu hänen kauhniitten, färikhäitten vanthuitten takia. Tornionlaaksossa moni kattoo ”Angeliikan kuoppavanthuita”. Sanothaan ett Angelika oli niin pätevä ette pysty kutohmaan samala ko käveli.

Se ei ole Norrbottenin lumi ja tunturitten aukeat josta Aili Kangas perustaa, vaikka kyllä lunta ja maisemia löytyy hänen tauluista. Maalauksessa Punanen ulkorakenus hehkuu punaseksi maalattu talon ulkohuori samassa nyansissa ko puuaita sen eessä, ja näyttää ette lumikinokset olisit antamassa perhiin yhtäkkiselle auringonlämmölle kevättalvela. Toelisuuessa hän mielumin valitti Välimeren lämmön ja reisasi niin usein ko vain pysty Italihaan,

²⁰ Erika Nordvall Falck, Neuvoja kunka kutoa Angeliikan vantusta, hållkrusmyöstäri, 2022

Kreikhaan ja Spannihaan, vaikka näistä reisuista ei ole monta merkkiä hänen maalauksessa. Kierunassa Aili eli rauhalista elämää siskonsa ja tekstiilitaiteilijan Lauran kans.²¹

Jotaki pittää kans sanoa siittä ette olla vaimo, norrbottenilainen ja taiteilija ja astua taitemailmhaan 1950-luvun lopula ja 1960-luvun alussa. Vaimotaiteilijoita oli paljon tähän aikaan, vaikka kyllä maholisuus päästä näyttämhään gallerioissa, tulla markkinoituksi eli päästä museymmiten kokoelhmiin oli huomattavan pienempi. Sama koski sitä ette saa hommia julkisella sektorilla. Nämät työt menit konkretistile niinku Lars Englundile (1933), Lage Lindellile (1920—1980) ja Lennart Rhodele (1916—2005). Ettei olla pääkaupungista, kaivata läheisiä ja perettä, ei kantaa erityistä kulttuuriintoa ja sen lisäksi kasuta teolisuusseuvula oli harvinaista semmoselle joka valitti taiteilijanuran. Tämä tekkee Aili Kankhaan histuurian aivan erikoiseksi. Elämäniän Aili Kangas säilyttää erityisen katseensa hänen mailhmaan, roikan ehtoja mikkä ohjaava kunka hään sitä kuvvaa. Yks semmonen ehto oon huone ja sen tavarat, joko silmitten korkeuela, eli silmäys interiööristä eli mettänlaijasta. Ei koskhaan ette olis kertonu kaikkia, ko lepposasti ja keskitetysti. Maalauksila ei ole ääntä, mutta hänen maalaukset oon hiljaa ja net oottava kärsivälisennä. Maalauksista toistuu se peitetty ja se ohu färi, jotako vain käytethään siihen aivan välttämättöhään, niin ette sais näköselles tuohen tasattomuuen, väinönputken mehukkuuen ja filtin pehmeyen.

Aili Kangas sai aikaan hänen taiteilijapolvessa aivan oman ittenäisen taiteilijatolan, joka ei vain johtunu hänen taustasta nuoressa kruuvakaupungissa, kaukana "kaikista", ko siittäki ette oli ilman maholisuutta olla niissä kohtauspaikoissa missä jutelthiin taitheesta ja mitä sillä alala tapahtu, oli se sitten pääkaupungissa eli Euruupassa.

²¹ Juttelu Gunilla Kankhaan kansa 10.4 2024.

Niinku niin moni taiteilijavaimo ennen häntä, hään suuntaa katseen intiihmiin, se joka oli hänen oma: piehneen pereporukhaan, pitkhiin talhviin pohjosessa, matkoihin etehlään, ihmishiin ja kampheishiin. Näyttää ette 50-luku oli hyvä aika olla oppilhaana taitekorkekoulussa ko olthiin avomielisiä ja kehotethiin opiskelijoita kehithään omia iteitä.

Usseita orkinelliä ja vahvoja taiteeliauria kehittyi Aili Kankhaan lisäksi: Enno Hallek (1931) (joka alko vuotta jälemiten) ja Birgit Ståhl Nyberg oon esimerkkiä, joka näyttää ette se oli salliva aika. Aili Kangas eli taiteilijan täyttä elämää, oli matkassa monessa näyttelyssä, niin omassa ko toisten kansa, Tukholmassa, gallerioissa ja Nationalmuseumissa. Hään oli näyttelyissä Kierunassa ja ulkomaila, esimerkiksi Rostockissa ja Moskovaasta. 2014. Neljä vuotta hänen kuoleman jälkhiin, Kiruna Konstgille järjesti muistonäyttelyn entisessä kaupungintalossa. Pääosa hänen isosta ja rikhaasta tuotanosta, niinku privaatti arkiivi, kuuluu taiteilijan sukulaisile.

Paulina Sokolow, taitetietäjä, kirjottaja ja kans Kin;in tietottaja.

Välitys

Tuorestaina 13 kesäkuuta

16:00–18:00 Aukasu. Kin:in johtaja Maria Lind toivottaa tervetuloa, Lena Ylipää selittää näyttelystä

Perjantaina 14 kesäkuuta

12:30 Lynšinäyttely missä Lena Ylipää juttelee Anca Rujoiu kanssa, curator Bildmuseet, Uumaja. Englanniksi

Anca Rujoiu selittää ittestä

Anca Rujoiu (syntynyt 1984 Bukarestissä) on yli viistoista vuotta ollut curatorinna ja toimittajanna Länsi-, ja Itäeuroopassa, niinku Asia-Pacificin aluella. Marsista/maaliskuusta lähtien hään on ollut curator Bildmuseetissä Uumajassa. Hään oli vastaikhoihin osa curatorryhmää Diriyah Contemporary Art Biennalenissa. Rujoiu on yks NTU Centre for Concemporary Art Singaporen (2013–18) perustajista, aluksi näyttelyitten curator, sen päälle johtaja julkaisuosastolla. Vuona 2019 hään oli myötä-curator Art Encounters Biennialille Timisoarassa. Hään oli jäsen curatorialoiteessa

FormContent (2011–13) Lontossa, missä hään pani matkkaan jutavan ohjelman *It's Moving from I to it*. Hänen viimeiaikaisia prujektia on *Inventory of the Week* (2023), National Dance Bucarest, *Solidarity is a Verb* (2022) Academie Schloss Solitude, Stuttgartissa. Rujoiu on Monash Univerityn toktoranti Melbournessa ja tutkimustyössä siellä keskittyy siihen kunka institysuunit luothaan, ittejärjestämiseen ja vaihtoehtosheen histuuriankirjottamiseen.

Lauantaina 15 kesäkuuta

12:00 Mitä tarkoittaa olla tornionlaaksolainen?—Meänkielisen alueen monikulttuurisesta histuuriasta selittää Lars Elenius

Lars Eleniuksen molemat vanheemat on lähtösin Lainiosta ja se antanu hälle syvät juuret Pohjostornionlaakshoon. Varhaisessa vaiheessa pere siirty Ylikauhnuule, mikä sai aikhaan kysymyksiä itettiteetistä ja siitä mihinkä kuulunu. Moni tornionlaaksolainen on kokenu samanlaisen reisaamisen ruottalaisen ja suomalaisen välillä. Ei ole harvinaista ette siitä on tullu elinikänen reisu kahen erilaisen kulttuurin välillä.

Tornionlaaksolaisten histuuria kuuluu yhtheen suomenkielisen kansan histuurihaan, mutta 1800-luvun lopula alko alueen ruottalaistaminen. Suomi kielethiin kouluissa ja suomalaisesta kulttuuriperinöstä ei perustettu. Hään kertoo niistä seurauksia mitä tämä toi ihmisille ja lähtökohtana on totuus- ja sovintokomisuunin mietintö. Luenossa selitethään kans siitä kunka aluella vuosisatoitten varrela suomen-. ruottin-, ja saamenkieliset ryhmät on kohahneet, seuvula mikä nyt on Kierunan kunta. Esitys kuuluu sarhjaan *Sitkeä—juttelua meänkielisestä kulttuurista*, jonka alkhuunpanija on Emma Pettersson Juntti, välittäjä ja prutysentti Kin:ssä. Tämä on yhteistyö Lena Ylipään kanssa.

Lars Elenius selittää ittestä:

Lars Elenius, syntynyt Vittangissa, on professori emeritus histuuriassa Luulajan teknisellä yniversiteetillä. Tutkimustyö koskee semmosta ko etnisiteetti, natšunalismi, kulttuuriperintö ja aluheelinen muutos Euroopan pohjosessa. Erityisesti on fuukkys minuriteetti-, ja etnupolitiikassa Tornionlaaksossa ja Pohjosmaissa.

2000-luvun alussa hään johti ylikansalista prujektia kirjottaa histuuriakirjan ja ensyklopetin Barentsin aluheesta. Viimi vuosina hään oon tutkinu kulttuuriperintöä Gammelstadin kirkkokaupunkia, joka oon nimitetty Mailman kulttuuriperinöksi. Tutkimus koskee monikulttuurisuutta, maannousun seurauksia ja rakenuksitten ja vaatheitten sosiaalista tehtävää.

Hään oli jäsen Tottuus-, ja sovintokomisuunisuunissa tornionlaaksolaisile, kväänile ja lantalaisile 2020-2023. Viimeks hään oon yks histuurianraportin kirjottajista maankäytöstä Talman palkisessa/saamekylässä Tornion Lapinmaassa.

14:00 Näin muistama Aili Kankhaan ja hänen taitheen— tervetuloa jakahmaan muistoja hänestä ja hänen taitheesta

Kunkas kohtasit hänen taitheen ensimmäistä kertaa? Oleks eläny hänen maalauksen kansa? Muistaks minkälainen hään oli ihmisennä? Kokkoinumma keskele näyttelyä, juttelemma ja fiikkaama lopula. Ei tarttu ilmottaa tuloa etukätheen. Yhteistyössä Kiruna Konstgillen kansa.

Pyhänä 16 kesäkuuta

13:00 Lena Ylipää näyttää näyttelyn

17-20 kesäkuuta

11:00-15:00 Akvarällimaalausta taitekollossa

Neljän päivän aikana opit maalaahmaan akvarällimaalausta. Saatat kans kehittää sinun taitoja ja testata uusia tekniikkoja. Jokhainen

päivä alka käynilä ajankohtaisessa näyttelyssä Kin nykyaikataitheen myseymmissä, missä kattoma taiteteoksia ja annama niitten innostaa. Tämän päälle maalaama Taitevärstassa. Ennenko joka päivä loppuu niin kokkoinuthaan ja käythään läpi tapahtumat, viimisennä päivänä panhaan näköselä viikon akvarällit Taitevärsthaan. Ota matkhaan oma ruoka, hetelmiä oon paikan päälä.

Kirunafestivalen 27-29 kesäkuuta

12:00-16:00 maalausta Kirunafestivalenilla

Kirunafestivalenin aikna Kin:in Taitevärsta siirtyy Kaupungintalon torile uussa sentrymissä. Tule testaahmaan akvarellimaalausta Kin:in taitevälittäjitten kansa. Aktiviteetti oon ilhmainen, soppii kaikenikäselä ja vastaalkusille.

Tuorestaina 27 kesäkuuta

17:00 Lena Ylipää opastaa näyttelyssä

Perjantaina 28 kesäkuuta

**12:30 Lena Ylipää ja Paulina Sokolow, Kin:in tietottaja,
jutteleva näyttelystä**

Lauantaina 29 kesäkuuta

13:00 Lena Ylipää opastaa näyttelyssä

1 heinäkuuta—18 elokuuta

**Kin:in pärsunaalin opastuksia tiistaina kello 12:30
ja tuorestaina kello 17:00**

Keskiviikkona 17 heinäkuuta

**15:00-16:30 Lena Ylipään ja Judith Schwarzbartin, Kin:in
avustava johtaja, juttelu**

Kotiseutukartanolla, Martinkartano, Lainiossa. Osana kotiseutupäiviä ja Kulttuuriviikkoa. Yhteistyö Lainio hembygdsgillen kansa.

Kertomuksia pohjosen vaimoista—Lena Ylipää ja Judith Swartsbart jutteleva

Vaimoitten histuuria ja arkielämä pohjosesessa oon vieläki unohtettua. Kuitekki histuurian ja arkipäivän löytää niistä lukemattomista kampheista, kuvista ja tokymenstä jokka oottava löytämistä ja niitten kertomisesta. Juttelu lähtee kapihneista Martinkartanolla ja taiteilijoitten Aili Kankhaan (1924-2000) ja Lena Ylipään teoksista. Nämä kaks jakavat koplingin Norrbottenhiin ja fuukkyksen niihin asioihin ja piihriin missä vaimot oon olheet aktiiviä. Kävijät tahothaan jakahmaan niin omia juttuja ko kerthoon kampheista mitä tuova matkassa. Minkälaisia juttuja makkaa sinun kaapinloovassa, vanhoissa resäptissä, antekninkikirjoissa ja köökinvehkeissä. Kaffila oon auki koko tapahtuman aikana.

13-16 elokuuta

11:00-15:00 Taitekollo jossa keskitythään piirtämisheen

Lena Ylipää oon matkassa yhtenä päivänä. Neljän päivän aikana kokkoinumma Kin:in Taitevärsthaan piirtämhään mielessä näyttely *Ailin kohtaaminen—Lena Ylipää ja Aili Kangas*. Taitekolloa pittää Kin:in taitheenvälittäjä Märta Öringe, ja ensimmäisenä päivänä, tiistaina 13 elokuuta, taiteilija Lena Ylipää oon paikala innostamassa osanottajia. Se oon ilhmaista ja auki kaikile. Ota matkhaan oma ruoka, hetelmiä oon paikala.

Tiistaina 13 elokuuta

12:30 Lynšin aikana näyttää Maria Lind

Tuorestaina 15 elokuuta

12:30 Lynšin aikana näyttää Judith Schwarzbart

Keskiviikkona 21 elokuuta

12:30 Lynšin aikana näyttää Judith Schwartzbart

22 elokuuta—12 syyskuuta

17.30-20.00 Akvarällimaalauksen iltakursi Kin:issä

Neljänä tuorestaiiltana opit akvarällimaalauksen alut. Saatat kans kehittää sinun taitoja ja testata uusia tekniikkoja. Jokhainen

kursitilaisuus alkaa käynilä Kin nykyaikataitteen myseymmin näyttelyissä, missä kattoma taitetta ja annama sen meitä innostaa. Tämän päälle maalaama Taitevärstassa. Jokhaisen kursipäivän lopula yhtheenveto.

Sunnuntaina 15 syyskuuta akvarällit oon näkösellä Taitevärstassa. Kursinpitäjä oon Kin:in taitevälittäjä Märta Öringe. Tuorestaina 22 elokuuta 17:30-20:00, tuorestaina 29 elokuuta 17:30-20:00, tuorestaina 5 syyskuuta 17:30-20:00, tuorestaina 12 syyskuuta 17:30-20:00.

Keskiviikko 28 elokuuta

12:30 Lynsilä näyttää Emma Pettersson Juntti

18:00 Liikkeitä, kaiveruksia ja jälkiä. Vaimoitten asemasta 1900-luvun lopula. Luento vaimotaiteilijoista 1900-luvula, Annika Öhrner, taitheentietäjä, tutkija ja curator

Taitheen asemoista ja kannanotoista aikana ko Aili Kangas oli aktiivi, 1900-loppupuolela, kolmen vaimotaiteilijan kautta; Siri Derkert (1988-1973), Barbro Östlihn (1930-1995) ja Monica Sjö (1938-2005). Seuraamalla muutamaa keskeistä teosta ja taiteilijauraa paljastuu taitheellinen huone joka vielä vaikuttaa. Annika Öhrner oon taitetietäjä, tutkija, curator ja tusentti taitetiossa Södertörnin korkeakoulula. Hään oon usseita vuosia tutkinu ja järjestänny nykyaikataitteen näyttelyjä, ja antanu ulos läjän julkaisuja missä kerrothaan kans vaimopuolisesta taiteelisuuesta. 2010 julkasthiin kirja Barbro Östlihn ja New York. Taitheen huohneista ja maholisuuksista, (Stockholm: Makadamförlag), Öhrnerin tohtorinväitöskirja Uppsalan yniversiteetillä.

Lauantaina 31 elokuuta

14:00 Juttulu Lena Ylipään ja Linnea Nylundin kans Korpilompolon yöfästivaalista ja Nylundin siskskoitten kultturityöstä monikulttuurin Tornionlaaksossa

Juttelu kuuluu sarhjaan *Sitkeä*—juttelu meänkieli-kielisesta kulttuurista, jonka aikaansaaja oon Emma Pettersson Juntti, välittäjä ja tuottaja Kin:issä. Yhteistyö Lena Ylipään kansa.

Keskiviikkona 4 syyskuuta

12:30 Lynsilä näyttää Maria Lind

Lauantaina 14 syyskuuta

13:00 Näin muistama Aili Kankhaan ja hänen taitheen—tervetuloa jakahmaan muitten kansa sinun muistoja hänestä ja hänen maalaamisesta.

Millä mallin kohtasit hänen taitheen ensimmäistä kertaa? Oleks eläny jonku hänen maalauksen kansa? Oonkos sulla muistoja hänestä ihmisennä? Kokkoinumma näyttelyn ympärille, juttelemma ja lopetamma fiikala. Ei tartte ilmottaa tuloa etukätheen. Yhteistyö Kiruna Konstgillen kansa.

14:00: Esihneet selittävä. Ota matkhaan maljoja, kippoja, pahkakuppia ja muuta semmosta mikä oon tuttua Aili Kankhaan maalauksista ja kerro niitten histuuriasta.

Kolofon

Kin nykyaikataitheen myseymmi,
Kaupungintalo Kristallen,
Stadshustorget 1, 981 30 Kiruna

Pärsunaali

Agneta Andersson, välitys
Emma Pettersson Juntti, tuottaja, kortineeraaminen ja välittäminen
Ilnur Mustafin, teknikkeri
Judith Schwarzbart, tuottaja
Maija Melchakova, konttori
Maria Lind, johtaja
Märta Öringe, kokoelmat ja välitys
Paulina Sokolow, tietottaja
Märta Öringe, samling och förmedling
Paulina Sokolow, kommunikation
Väärtit: Bohdan Havryliuk, Ilja Dobychin, Lena Rydberg, Lloyd
Jarlemyr, Matilda Kenttä, Milly Sundgren, Lena Rydström ja Tova
Söderberg
Graaffinen formu: Johanna Lewengard och Benedetta Crippa
Grafikka: Marina Sergeeva

Kin:in visyaalisen kielen oon kehittännny taiteilijat Inga-Wiktoria
Påve ja Fredrik Prost yhteistyössä suunnittelijoitten Johanna
Lewengardin ja Benedetta Crippan kansa.

Ailin kohtaaminen—Lena Ylipää ja Aili Kangas
13 kesäkuuta—15 syyskuuta 2024

Kin nykyaikataitheen myseymmi oon Norrbottenin
läänintaitemyseymmi. Päämiehet tälle myseymmile, joka aukasthiin
2018, oon Region Norrbotten ja Kierunan kunta.

Lämmin kiitos Lena Ylipääle ja niile joilta olhaan lainattu Aili Kankhaan
teoksia: Rita Kankhaan pere ja Gunilla Kangas, Victoria Kangas
ja Kangas.

